

מבשר טוב

דא"ח מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
ס"ג פרשת תרומה תש"ע צפת

מאמר

הבריח התיכון – אהבה וחסד

א

התמיהות בפסוקי הפרשה

וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל, ויקחו לי תרומה, מאת כל איש אשר ידבנו לבו, תקחו את תרומתי.

ומקשים בלשון "ויקחו" שאמר הכתוב, והיה צריך לומר 'ויתנו', שמה שנצרך לצוות לבני ישראל הוא על נתינת התרומה, ולא על לקיחתה.

"מאת כל איש אשר ידבנו לבו", התנה הכתוב מצות תרומה זו בנדבת לב איש ישראל, ורק תרומה כזו שניתנה מתוך נדיבות לב הוכשרה למשכן. ולמדנו ממקרא זה שזהו דין מעכב בתרומת המשכן, שצריכה להיות מתוך נדיבות לב דייקא.

ויש להבין שורש זה הדין, מאי טעמא תיפסל התרומה שלא תינתן בנדיבות לב, ולא מצינו כהאי דינא בשאר תרומות והקדשות. וכגן במצות "מחצית השקל", שהיא חובת תרומה כמ"ש [שמות ל יג] "זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל בשקל הקודש וגו'", ואינה תלויה בנדבת לב, שגם מי שלא ידבנו לבו לזה חייב בתרומת מחצית השקל. וצריך עיון מאי שנא תרומת המשכן מתרומת הלשכה, ומדוע התנה כאן הכתוב מצות תרומה זו באשר ידבנו לבו.

עוד מצינו בפרשא דידן במצות הבריחים שבקרשי המשכן, שמלבד הבריחים החיצוניים שתפסו הקרשים, היה בריח התיכון מבריח בתוך הקרשים, וכמאמר הכתוב [שמות כו כח]: "והבריח התיכון בתוך הקרשים, מבריח מן הקצה אל הקצה".

ופירש בתרגום יונתן בן עוזיאל בהך לישנא: "ונגרא מציעאה בגו לוחיא, משלביש מן סייפי לסייפי. מן אילנא דנציב אברהם בבארה דשבע. וכד עברו ישראל ית ימא, קטעו מלאכיא ית אילנא, וטלקוהו לימא, והות טפי על אנפי מיא, והוה מלאכיא מכריז ואמר: דין הוא אילנא דנציב אברהם בבירא דשבע, וצלי תמן בשום מימרא דה'. ונסבוהי בני ישראל ועבדו מניה נגרא מציעאה, אורכיה שובעין אמין. ופרישן מתעבדן ביה, דכד הוו מוקמין ית משכנא, הוה מתגלגל הי כעכנא, חזור חזור, מלגיו ללוחי משכנא, וכד הוה מתפרק הוה פשיט הי כחוטרא". ע"כ.

פירוש לשונו, שהיה הבריח התיכון משתלב בתוך הקרשים מקצה המשכן ועד קצהו. – ומפרש שורש מוצא זה הבריח, מן האילן שנטע אברהם אבינו ע"ה כנאמר [בראשית כא לג]: "ויטע אשל בבאר שבע, ויקרא שם בשם ה' קל עולם". – וכאשר עברו ישראל את הים קצצו המלאכים אותו אילן, והשליכוהו לים סוף, והוא היה צף על פני המים. והיה המלאך מכריז ואומר: "זה הוא האילן שהציב אברהם בבאר שבע, והתפלל שם בשם ה'. – ונשאו אותו בני ישראל, ועשו ממנו "בריח התיכון", שהיה אורכו שבעים אמה. – וניסים נעשו בו, שבכל פעם שהיו מקימים את המשכן, היה מתגלגל ונכפף ומתעקם כמו נחש, סובב והולך חזור חזור, ומעצמו מתגלגל אל תוך קרשי המשכן. וכאשר היו פורקים המשכן, היתה עקימתו מתפשטת, וחזור ונעשה ישר כמטה, כצורת שאר הבריחים, שאילולי התפשטותו לא היה אפשר לפורקו.

ויעויין שם בפירושו יונתן, שפירש כל דבריו יפה, ומנין דרש חידוש נערב זה, במקור מוצא הבריה התיכון, שהוא מן האשל שנטע אברהם אבינו בבאר שבע.

ואגדתא זו צריכה תלמוד, מה ענין אותו אשל שנטע אברהם בבאר שבע דייקא אצל אותו בריח התיכון שבתוככי קרשי משכן ה'. ומדוע נבחר מכל העצים להיות דוקא אותו הבריה מאותו אילן, ונסים רבים שנעשו בו עד הגיעו בשנים רבות אחר כך אל המשכן. בקציצתו על ידי מלאכי עליון אל תוך הים, והצפתו כל העת על פני המים על פי הכרזת המלאך. וכל זאת כדי שיטלו ישראל וישאוהו להברחת תוככי הקרשים מבפנים, והמדרש הזה צווח ואומר דרשוני וחיו.

ב

בירור שיטת רבי יונתן בן עוזיאל בבריה התיכון

ביאור שיטת רבי יונתן בן עוזיאל בזה, כדגרסינן בפרק הזורק [שבת צח:]: "והבריה התיכון בתוך הקרשים, תנא בנס היה עומד". ופירש רש"י: "בנס היה עומד, שאחר שהקרשים כולן נתונים באדנים לצפון למערב ולדרום, היה נותנו ומבריה לשלשת הרוחות, ואין לך אומן יכול לעשות כן, ובנס היה נכפף מאליו". ע"כ.

דהיינו לפי שיטה זו, שבריה התיכון היה אחד בלבד, באורך שבעים אמה, והוא היה מתגלגל ומתעקם ומסתובב בנס במעברו אל פני תוך כל שלשת דפנות המשכן. ודלא כשיטת ברייתא דמלאכת המשכן [פ"א], ששלשה בריחים תיכוניים הן, ובכל רוח היה בריח פנימי אחד לפי אורכו.

וכאשר הביאו בתוספות שם [ד"ה תנא בנס] וז"ל: "תנא בנס היה עומד, אומר ר"י דהכא דקאמר שבריה התיכון היה מסבב ג' רוחות, פליגא אברייתא דמלאכת המשכן. דהתם אמר שלא היה נס, אלא כו' האמצעי היה הולך מרוח מזרח עד רוח מערב, והיינו מן הקצה אל הקצה, ולא היה מקיף כל שלש רוחות". עכ"ל.

ודעת רש"י ז"ל בפירושו שעל התורה [כו, כו] כברייתא דמלאכת המשכן: "שהתיכון ארכו שלשים אמה, וזהו מן הקצה אל הקצה, מן המזרח ועד המערב וכו'". ע"כ. וכן כתב ברשב"ם [כו, כו] על אתר וז"ל: "לפי פשוטו של מקרא, שלשה בריחים תיכוניים היו, אחד בצפון ואחד בדרום ואחד במערב מן הקצה אל הקצה. מקצה כותל צפוני לקצהו השני, וכן בדרום, וכן במערב. ועל ידי המקצעות נתחבר כל המשכן, כל שלש כותלי יחד וכו'. ולפי דברי רבותינו, בריח התיכון מתעגל בתוך שלשה הכתלים מן הקצה אל הקצה על ידי נס". עכ"ל.

נמצינו למדין לפי דעת רבי יונתן בן עוזיאל, שהוא כשיטת תלמודא דידן, שהיתה עצם הברחתו של זה הבריה התיכון אל תוככי הקרשים כרוכה בנסים ונפלאות רברבן. ומדי פעם בפעם כאשר היו צריכים להקים את המשכן, לא היה באפשרות להקימו בלעדי נסים הללו.

ועיקרו של נס היה בעצם כפיפתו של הקרש, שזהו דבר הסותר עצם טבעו הפשוט של חומר העץ. שאי אפשר לו לעץ העומד בישרותו כדרך גידולו, להתעקם ולהתכופף עצמו, עד כדי כך שהיה מתעגל ומסתובב, ונעשה כנחש המתפתל וחוזר מתחילת המשכן ועד סופו. רק צריך מלכתחילה לקחת כמה חתיכות עצים ולחברם זה לזה, אבל שתהיה אותה חתיכה עצמה מתכופפת ומתקפלת שלא כדרך גידולה הוא פלא עצום שנעשה בבריה התיכון.

וכל הענין צריך ביאור באר היטב, מה ענין הנסים הרבים כל כך שנעשו בדרך הברחת הבריה התיכון. וכבר נודע דלא עביד קודשא בריך הוא ניסא בכדי, ולמה לא יספיקו להחזיק קרשי המשכן בשלשה בריחים, וכאיך שיטתא דברייתא הנ"ל. – ועל כרחך נלמד מדברי רבי יונתן בן עוזיאל וברייתא דמכילתין, שזה היה נחוץ ומוכרח להעמיד משכן ה', דייקא בחתיכה אחת של עץ המכופפת ומקפלת עצמה כעוכנא, ושיהיה זה המטה לקוח מאותו אשל שנטע אברהם בבאר שבע, וכל זה צריך ביאור רחב.

[ויעויין מה שסיים בפירושו יונתן, בהאי אגדתא: "והכל מרמז לדברים עליונים, כנודע ליודעי חן סוד מאמרם ז"ל וכו'. וכאשר תמצא נפלאות רז"ל במדרשים רבים ונכבדים, אשר קצר המצע להציעם כו', אך ישמע חכם ויוסיף לקח". עכ"ל"ק].

אברהם אבינו העמיד המשכן והמקדש בעולם – במידת החסד ואהבת ישראל

ואשר יראה בעזה"ת בביאור הענין, הנה שורש אותו אילן שנטע אברהם אבינו ע"ה, במאמר הכתוב [בראשית כא לג] "ויטע אשל בבאר שבע, ויקרא שם בשם ה' אל עולם". ופירש רש"י: ז"ל: "אשל. רב ושמואל [סוטה י.], חד אמר פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה. וחד אמר פונדק לאכסניא ובו כל מיני פירות. ומצינו לשון נטיעה באהלים, שנאמר [דניאל יא] ויטע אהלי אפדנו. ויקרא שם וגו'. על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה אלוה לכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים, אמר להם: ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם [סוטה שם]. ע"כ.

נמצא בין אליבא דרב ובין אליבא דשמואל, היה אותו "אשל" שנטע אברהם אבינו עמוד החסד בעולם, שהיא מידתו של אברהם אבינו ע"ה ושורש פעלו בעולם במידת החסד, כמד"א [מיכה ז כ] "תתן כו' חסד לאברהם אשר נשבעת לאבתינו וגו'". ובנטיעת האשל והפרדס להשפיע וליתן להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה. או בפונדק לאכסניא עם שפע כל מיני פירות, העמיד והשריש אברהם אבינו בעולם את מידת החסד. והשפיע מטובו ומחסדו לכל באי עולם, לא רק בחסד הגשמי בהמצאת אש"ל מלא ובהכנסת האורחים בהידור רב. אלא גם בהשפעת החסד הרוחני, להשפיע דעת דקדושה לכל המסתופפים בצל האשל הגדול, "שעל ידי אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה אלוה לכל העולם". וכמו שצייר רש"י ז"ל, סדר צורת עבודתו בקודש, שלאחר שהיו אוכלים ושותים, אמר להם ברכו למי שאכלתם משלו וכו'.

ואם כן למדנו אפוא יסוד ושורש אותו אשל הנטוע ועומד בבאר שבע, הוא עמוד החסד בעולם, שממנו נובע ונשפע כל שפע מידת החסד בעולם לדורות עולם. כי אברהם אבינו בעל החסד, הוא המעמיד מידת החסד דלעלא ולתתא בכל העולם.

והנה בנין המשכן והמקדש בעולם, נבנה מכוחו של אותו זקן אברהם אבינו ע"ה, שכבר הכין ופעל וכווננו ידיו את המקדש, ומקומו המכוון של מזבח ה' בעת העקידה. וכמו שאמר [בראשית כב יד]: "ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה, אשר יאמר היום בהר ה' יראה", שזה אמור על בית המקדש ועבודת הקרבנות, כדאיתא בתרגום ירושלמי ורש"י שם.

וכאשר דרשו רבותינו ז"ל [פסחים פח.]. שכאן הכין אברהם בית משכן השם יתברך, ובית ראשון נקרא "הר", ומכוון כנגד אברהם אבינו ע"ה. וכן רמז יהושפט בתפילתו [דברי הימים ב כ, ז-ח]: "הלא אתה אלקינו הורשת את יושבי הארץ הזאת כו', ותתנה לזרע אברהם אוהבך לעולם, וישבו בה ויבנו לך בה מקדש לשמך", שבזכות "אברהם אוהבך" בנו לך בה מקדש לשמך. כי במידת אהבה וחסד שיסד אברהם בעולם נחצב יסוד המשכן והמקדש. ומהאי טעמא "חשב הקב"ה לערב שמחת בית המקדש בחודש שנוולד בו אברהם בירח האתנים וכו'", כדאיתא בפסיקתא [פרשה ו] וילקוט [מלכים א, ו רמז קפ"ד]. ועיין עוד במ"ש בזה במהר"ל זצללה"ה בספר נצח ישראל [פרק נב] עי"ש.

ובהיות אברהם אבינו ע"ה שורש מידת החסד בעולם כנ"ל, מובן פשוט כמו כן שכפי מידתו ועניינו ודרך עבודתו הקים ופעל להוריד לתחתונים משכן השארת שכינתו יתברך. שיהיה זה הבית מיוסד ומתוכן במידתו מידת החסד, ובהשפעת מידת החסד והאהבה בין בני ישראל. וכן מבואר בספרים הקדושים שכל ענין המשכן והמקדש, וכן ענין גלות ראשונה שבחורבן בית ראשון, שורשה במידות החסד, ואין כאן המקום להאריך בזה.

ובכן אחר שתי הקדמות הללו, נבוא אל המכוון בדבריו המופלאים של תרגום יונתן בן עוזיאל שהקדמנו [ס"ק א], שנמצאו דבריו מבוארים לפנינו באר היטב. שבודאי לא בכדי נעשו אלו הנסים והנפלאות שבבריה התיכון, יסוד הפנימי המחזיק המשכן כולו מקצה לקצה. ולא בכדי הטריחו המלאכים להמשיך זה הבריה מאותה נטיעה שנטע אברהם אבינו אשל בבאר שבע. – כאשר באותה נטיעה השריש אברהם את מידת החסד ואהבת ישראל, ומזה האשל נשפע אהבת חסד לכל העולם כולו לדורות עולם, שעל שם כך נקראים ישראל [ישעיה מא ח] "זרע אברהם אוהבי". ובזה הציב יסוד ושורש המשכן והמקדש בעמוד החסד והגמילות חסדים, שזה יהיה נטוע בשורש שפע משכן השם. ולכן נצרך שיהיה זה הבריה התיכון

מבריה את טובו וחסדו של אותו זקן, אל תוככי פנימיות הקרשים המעמידים את משכן ה' על תילו, שיהיה כולו עומד ונטוע במידת חסד לאברהם. וכל אותם הנסים שנעשו בו בצפייתו על פני הים, והכרזת המלאך כנגדו כל עת שהיו ישראל מהלכים וגולים במדבר, לכתך אחרי במדבר ובתוך הים, תמיד היה אותו "אשל" שנטע אברהם והעמיד במידת החסד ואהבת ישראל בעולם, שזה יהיה שומר ומגין עליהם תמיד בכל עת, עד שנטעו והשרישו זו האהבה והחסד הגדול בתוככי קרשי המשכן.

ובזה יבואר טעם הנסים הבלתי טבעיים שנצרכו בבריה התיכון, שיהיה דוקא מעץ מטה אחד באורך של שבעים אמה המתקפל ומתכופף ומסובב עצמו אל תוך הקרשים, ולא סגי בשלשה בריחים נפרדים אחד לכל צד [לעיל ס"ב].

אך זה הנס בדווקא הוא המעמיד והמכין שורש עמידתו וקיומו של המשכן, במה שכופף עצמו וקומתו בכניעה, ומניח עצמו להתקפל כמצות ה'. ואינו מתעקש להחזיק עצמו איתן בגאותו הזקופה בעיקשות לב, ואינו מקשיח לבו כעץ יבש הבלתי ניתן לשום כניעה וקיפול. – זה הנס הוא כל שורש העמדת משכן ה' ובנין הקדושה בישראל, שממנו נשפע הדעת לבית ישראל לבטל עצמם ולכופף קומתם בכניעה. שיהיו עומדים לפניו יתברך "בכפיפת ראש ובכפיפת קומה, בכניעת חיל, ובשבירת לב ונמיכות רוח" [וידוי הגדול של רבינו נסים זצ"ל, תפילת יו"ק].

ומזה האשל הנטוע במשכן, נשפע לישראל שפע הכנעה וביטול, שיהיו מכניעים עצמם זה לזה, ושפע אהבת ישראל ומידת החסד, שיהיו אוהבים זה לזה אהבת אמת, אהבת יושר, אהבה המביאה ליושר עבודתך בלבב שלם, בעבודת הבית הגדול הזה.

וזה העץ של אברהם אבינו ע"ה, שידוע שנשפע רושם הבעלים על חפציו, כמ"ש א"ז בסה"ק דברי בינה [פרשת תבוא] בפסוק [דברים ל ט]: "והותירך ה' אלקיך בכל מעשה ידך, בפרי בטןך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך לטובה, כי ישוב ה' לשוב עליך לטוב כאשר שש על אבתך". וזל"ק: "להבין הלשון של 'והותירך', הוא על דרך שמספרים בשם הרה"ק מנעשכ"ז ז"ל ז"ע, שאמר שבהכלי שנתן לו רבו הרה"ק רבי מיכל ז"ל זי"ע [מזלאטשוב], בזו הכלי יש לו כח לעשות נסים ונפלאות, על ידי שהיה מפרר ממנו מעט אבק מהכלי הזה ונתן מזה להחולים לשתות. ואמר: שאם רבו היה נותן לו השולחן אשר ישב עליו היה ביכולת להחיות מתים בזה, ע"כ דבריו הקדושים. והענין מזה הוא, כי בדבר קדוש נשאר בו הרשימה מהקדושה תמיד, הכלי אשר הצדיק האמיתי משתמש בה יש בה חיות וקדושה מהצדיק הזה, ועל ידי זה היה הכלי הנ"ל סגולה ורפואה".

"וזה 'והותירך ה' לטובה', היינו אף אחר הסתלקות שלכם מעולם הזה, תשאירו רשימה מקדושתכם לעולם בכל הדברים, לא מבעיא 'בפרי בטןך', הוא וודאי שהענף יהיה לו כח השורש הקדושה מאבותיו, אלא אף 'בפרי בהמתך ואדמתך' אשר הם עפר ודומם, גם בהם יהיה ניכר כח קדושתכם ויוכלו לפעול בהם טובת ישראל" עכ"ל"ק. עכ"ל"ק.

ולפיכך אותו עץ של אברהם אבינו ע"ה היה בלוע בחסד, ובעל חסד יכול לכופף עצמו לכל צד שצריך. ולכן אותו עץ של אברהם אבינו היה יכול להתקפל בכל שלושת צדדי המשכן, ואחר כך התיישר כשלא הוצרך יותר להיות כפוף, מכיון שהמשכן היה במידת החסד של אברהם אבינו ע"ה.

והנה הארכת ביעז"י ביומא דהלולא דהאי שתא (דרשה), בדברי הצרור המור, שאף כי נחלקו בגמרא [שבת נה.] אם תמה זכות אבות, ובתוס' שם מבואר דברית אבות לא תמה עי"ש. וחידש הצרור המור ש"חסדי אבות" בודאי לא תמנו, ועומדים תמיד לישראל בכל הדורות. – ונתבאר שם באורך שזאת אי אפשר להגיע לזה בלא איזה שהיא 'נגיעה' שיש לאדם נגיעה באבות הקדושים. כי בלא נגיעת חיבור והתקשרות אין צינור מעבר להשפעתם בישראל.

ובכן מובן הדרך הפשוט להשפיע "חסדי אבות", בישראל הוא כמובן על ידי 'נגיעה' שבחסד עצמו, והיינו על ידי שעושים מעשה החסד זה עם זה ומגבירים מידת החסד בעולם, על ידי זה מעוררים "חסדי אבות", ונעשה חיבור הנגיעה וההתקשרות לאבותינו הקדושים. – ובפרט בדבקות במידת אברהם אבינו ע"ה, שהוא שורש החסד, הגם שכל האבות היו בודאי כלולים מכל המידות כמ"ש בתולדות אדם, וגם מידתו של

אברהם היתה בהם. אבל הוא שורש זו המידה. ובמעשי החסד שעושים ישראל מתחברים ומתקשרים בעיקר באשל הגדול שנטע אברהם בעולם, ובמידת חסד לאברהם שהוא שורש בנין הבית ובנין הקדושה כמבואר.

ד

קיום בית ישראל - במידת אהבת ישראל

ונבוא אל הביאור בהרחבה, בגודל נחיצות מידת אהבת ישראל, וכוח ערכה וחשיבותה לקיום בית ישראל.

וזה החלי, כתב א"ז זצלה"ה בדברי בינה [פרשת וירא דף צט.]. בפסוק [בראשית כ יג] "ויהי כאשר התעו אתי אלקים מבית אבי, ואומר לה זה חסדך אשר תעשי עמדי, אל כל המקום אשר נבוא שמה אמרי לי אחי הוא". וזל"ק: "יש לרמז בזה, כידוע שכל מעשה אבות סימן לבנים, ולימד אותנו בזה איך שיהיה קיום לישראל בין האומות בגלותם. ולזה אמר: 'ויהי כאשר התעו אותי', היינו כשיהיו ישראל בגלות, 'ואומר לך זה חסדך', היינו שאנחנו מבקשים מהשכינה הקדושה, שתשפיע חסדים טובים לעמו ישראל. ועל ידי מה יוכל ההשפעה לילך אלינו, על ידי 'אל כל המקום' אשר נבוא בגלותנו, 'אמרי נא אחי הוא', היינו שנהיה באחווה ורעות ואחדות, ועל ידי זה יהיה כל ההשפעות טובות לישראל". עכ"ל ק.

והיינו משום שזה יסוד המעמיד והמקיים את בית ישראל, בעיקר בגלות המר כאשר התעו אותי אלקים מבית אבי, ומבית אבי שבשמים. כאשר יהיה החסד והאהבה בין ישראל נר לרגליהם, אמרי נא "אחי הוא".

וזו האהבה והרעות צריכה להיות בשלמות בין ישראל, לא למחצה לשליש ולרביע. וכמאמר היהודי הקדוש ז"ע בפסוק [בראשית יט ז] "אל נא אחי תרעו", תיבת "נא", תתפרש מלשון מחצה על מחצה, כמו "אל תאכלו ממנו נא" [שמות יב ט] שלא יהיה קרבן הפסח צלוי לחצאין וכו'. ופירוש תיבת "תרעו", הוא מלשון רעות והתחברות. וזה שאמר: "אל נא אחי תרעו", שלא תהיה הרעות והאהבה שביניכם בדרך 'נא', מחצה על מחצה, שיש בו רק מחצית אהבה, או פעמים אוהב ופעמים שונא חלילה, רק באהבה ואחווה שלום ורעות בשלמות.

על דרך שמלמדנו א"ז זצלה"ה בתולדות אדם קדישא [פרשת בא] וזל"ק: "דבר נא באזני העם, וישאלו איש מאת רעהו, ואשה מאת רעותה, כלי כסף וכלי זהב וגו' [שמות יא ב]. ולכאורה קשה, הלא אמרינן [ב"ק לז:]: 'רעהו ולא עכו"ם'. ועוד קשה, שרש"י ז"ל פירש: 'אין נא אלא לשון בקשה, בבקשה ממך הזהירם על כך, שלא יאמר אותו צדיק וכו'". - למה היה צריך לבקשם ולהזהירם על זה, וכי מי האיש שלא יחפוץ כלי כסף וזהב וכל טוב".

"אך יש לומר בדרך פשוט, שכן היה הציווי מפי הקדוש ברוך הוא, שיגמלו חסד זה עם זה מקודם, להשאל ולהשכיר איש את רעהו. ואחר כך, כשיעשו בני ישראל כן, ויגמלו חסד זה עם זה, אז יתעורר החסד עליון על בני ישראל, ועל ידי זה המצרים גם כן יתנו להם כל מה שלבם יחפץ. כי באתערותא דלתתא, בא אתערותא דלעילא. ועל זה שייך בקשה, שיקיימו כן, ויעשו חסד זה עם זה. ואז, כאשר עשו ישראל כאשר צוה להם ה' על ידי משה רבינו עליו השלום, כתיב אחר כך [שם ג]: 'ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים וכו'". וידוע, כי שלשה דברים הם שצריכים חן [סוטה מז]. ושורש של דבר הוא, שמי שהוא בחינת המקבל צריך לחן, והבן". עכ"ל ק.

נמצינו למדין מדברי קדשו, הדרך לעורר שפע חסד העליון מן השמים, רק על ידי התעוררות חסד התחתון מלתתא, בציווי הקב"ה בפי עבדיו הצדיקים, שיגמלו חסד זה עם זה, ולהעלות שורש החן והאהבה ביניהם, שיהיו נושאים חן וחסד, ויהיו נרצים ומרוצים זה לזה באהבה ואחדות ובפנים יפות ומסבירות זה לזה.

ה

מצות תרומת ובנין המשכן - בנדיבות לב ישראל

ובנתיב דרכנו נבוא אל פירוש מקראי קודש שפתח הכתוב בפרשא דידן: "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה, מאת כל איש אשר ידבנו לבו". ונקדים התמיהה המפורסמת בספרים הקדושים ובישמח ישראל [פרשה זו], מדוע נצרך הקב"ה לתרומת בני ישראל לבנות את ביתו, כאשר עולם ומלואו שלך, ו"לי הכסף ולי הזהב נאום ה'" [חגי ב ח]. וכדמפורש בגמרא [יומא טל:]: כלפי בית המקדש עצמו שהיו נטועים בו עצי זהב וכסף מן השמים, וזה"ל: "בשעה שבנה שלמה בית המקדש, נטע בו כל מיני מגדים של זהב, והיו מוציאים פירות בזמניהן וכו', ועתיד הקדוש ברוך הוא להחזירה לנו, שנאמר [ישעיהו לה] פרח תפרח ותגל אף גילת ורנן כבוד הלבנון נתן לה". ע"כ. ומכיון שכן, בודאי לא חסרו דרכים למקום לבנות לו משכן ומקדש לכבודו יתברך, ולהמציא הרבה כסף וזהב וכל הנצרך לרוב, ולמה זה ציוה לבנות זה המשכן דוקא מתרומות בית ישראל.

ויסוד הקושיא כבר נמצאה בתנא דבי אליהו [רבא פרק יז] וז"ל: "וכי לכסף ולזהב הוא צריך, והלא כל אבנים טובות ומרגליות וכל כלי חמדה שבעולם שלו הוא, שנאמר [חגי ב ח] לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבאות, ומפני מה אמר לו לבשר ודם הבא לי נדבה ועשה לי מקדש וכו'". עכ"ל עי"ש.

ברם יסוד מצות התרומה מפורש בקרא: "מאת כל איש אשר ידבנו לבו", וכאשר נתבאר בזה [לעיל ס"ק א], שזו הנדיבות לב תנאי מעכב היא במצות התרומה. ולפי דרכנו נראה, שבדוקא שינה הכתוב מצוה זו משאר תרומות, ודלא כתרומת מחצית השקל שהיא באה בתורת חובה, גם בהעדר הנדיבות. – מחמת היות תכלית זו התרומה לבנין והעמדת עצם המשכן, להתקיים בה "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" [שמות כה ח], ובתוכו של כל אחד ואחד. הוכרחה זו התרומה להיות בנדיבות לב ישראל בשלמות, שכמו שנתבאר יסוד בניינו של משכן נטוע במידת חסד לאברהם, והוא עמוד החסד בעולם להריק ולהשפיע שפע חסדים מרובים בעולם. והוכרח להיבנות במידת החסד התחתון שבאתערותא דלתתא התעורר אתערותא דלעילא, לבנין משכן של מעלה בחסד וברחמים, מתוך נדבת לב ורצון השלם. שהיה כל איש ישראל תורם את לבו למשכן השכינה, ומבטל עצמו ויישותו בהכנעה וביטול, לא בהתנשאות וגבה לב, להיות מוכן לתרום ולתת מעצמו בשביל הכלל ולבנין הקדושה בעולם. וזו התרומה שבאה בנדיבות לב בדווקא, היא שנטעה והקימה בנין משכן ה' בעולם.

והעיקר שבצדקה וחסד היא הנתינה בלב טוב ובסבר פנים יפות, כדמוכח בגמרא בבא בתרא [ט:]: "הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים מתברך בי"א ברכות", הרי שעיקר החסד בנדיבות לב. ויותר מבואר באבות דרבי נתן [פרק כג]: "אם יתן אדם לחבירו ממון הרבה ואין פניו פשוטים לו, כאלו לא נתן לו כלום. ואם לא יתן אדם לחבירו כלום ופניו פשוטים לו, כאלו נתן לו ממון הרבה. לכך נאמר והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות". ע"כ. והרי שעיקר מצות הצדקה היא הנתינה בלב טוב ועין טובה.

ולכן בדוקא רצה ה' לבנות את ביתו מתוך מה שישראל תורמים ונותנים מעצמם, ולא במשכן בנוי ומשוכלל מן השמים, אלא שיהיו ישראל מתחברים יחדיו בזה המשכן בייחוד השלם. כאשר נבנה המשכן מיסודו מתרומת כל ישראל יחדיו, לא בחלק אחד של תרומת איש אחד או שניים, אלא כל ישראל כולם יחדיו שותפים נאמנים לבנין זה הבית, שמתוך חיבור תרומה זו שתורם כל אחד ואחד, מתחברים כל ישראל כאיש אחד בלב אחד בבנין משכן ה'.

וצריך לתת הנתינה בנדיבות לב, שרק באופן נתינה ובנין המשכן בלב טוב וברצון גדול, ישפיע עליהם ברוחניות ובגשמיות שפע רב כאשר יבואר.

ויתיישב לפי זה סדר לשון המצוה, שאמר הכתוב "ויקחו" ולא ויתנו. כי כמו שנתבאר אי אפשר לחסד העליון שיתעורר בלא חסד התחתון שמלמטה, ובכוח תרומת נדבת לב ישראל היו לוקחים הם עצמם הרבה השפעות טובות, ברחמים וחסדים מגולים שנשפעו בתוצאת זו הנתינה שנתנו ישראל את ליבם לה', כמ"ש א"ז בסה"ק דברי בינה בפרשה זו. ובודאי אין הקב"ה צריך לנתינה שלנו, כמד"א [איוב לה ז] "אם צדקת מה נתן לו, או מה מידך יקח". רק תכלית המצוה ועיקר רצון של מעלה, להשפיע לנבראים, שמטבע הטוב להטיב, ולכן נאמרה זו המצוה בלשון לקיחה ולא בלשון נתינה ודוק. שעיקר בנין המשכן

היה בשביל להשפיע לבני ישראל שיוכלו לקחת כל טוב ברוחניות ובגשמיות, וזו היתה כל מטרת השראת השכינה במשכן לטובתם של ישראל.

והיינו דאיתא בתנא דבי אליהו [רבא פרק יז] הנודע: "כיון שקיבלו ישראל מלכות שמים בשמחה ואמרו [שמות כד ז] 'כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע', מיד אמר הקב"ה למשה: דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה וגו'". ע"כ.

ובהאמור הוא מבואר מאוד, כי בקבלת "נעשה ונשמע" נעשה שורש אחדות לב ישראל בעולם, כדמפורש ביה בקרא [שמות יט ח] "ויענו כל העם יחדיו", שנעשו ישראל "כאיש אחד בלב אחד" [רש"י שמות יט, ב]. – ולפיכך בה בעת ציוה הקב"ה למשה מיד את מצות תרומת המשכן, שיהיו ישראל מתאחדים יחד בנדבת לבם הטוב, בחיבור אהבה ורעות והתאחדות בית ישראל במשכן ה'.

ו

נצחיות המקדש שבישראל – מכח אהבת ישראל וענוה ושפלות שבישראל

כיוצא בדבר נצחיות בית המקדש שבישראל, ובנין בית הקדושה הפנימי שבישראל לדורות עולם, הן במקדש הפרטי שבכל אחד ואחד, והן בבנין הכללי. – יסוד ושורש המעמיד זה המקדש, הוא רק מתוך אהבה ואחדות שבין ישראל, וביטול והכנעה וענוה שמתנהגים ישראל בין אדם לחבירו, שזה ההכנעה והשפלות יסוד ושורש בנין הקדושה תמיד.

שהרי המשכן הפנימי לא נחרב מתוך לבות בני ישראל, כאשר ידוע מה שייסד לנו א"ז זצלה"ה בתולדות אדם [ר"פ פקודי, מכיה"ק], וזל"ק: "אלה פקודי המשכן משכן העדות [שמות לח כא]. מה שנאמר כפול לשון, על זה פירש רש"י ז"ל: רמז למקדש שנתמשכן ב' פעמים עבור עונותיהם של ישראל. ולכאורה קשה, מה ענין הרמז הכא דווקא בעת מנין המשכן וכליו. ועוד, תיבת 'אשר פוקד על פי משה', לכאורה הוא מיותר, ומסתמא כל דבר הנמנה הוא על פי המונה, ולא במחשבה וכו'".

"אך לכאורה אינו מובן עיקר דבר זה כלל, האיך היה יכול להתמשכן על פי דין תורה, הלא המקדש היה לבני ישראל כמו 'כסות יום ולילה' שזמן חזרתו הוא תדיר, ואין זמן מיוחד לזה כמו כסות יום לבד, או כסות לילה לבד, ואיך היה יכול להתמשכן [ע"י ב"מ קיד]: ובפרט שהוא כמו 'רחיים ורכב' שהם מדברים שנפשו וחיותו של אדם תלוי בהם, וכתוב [דברים כד ו]: 'לא יחבול רחיים ורכב כי נפש הוא חובל'. ומכל שכן המקדש, שכל שפע וחיות ישראל היה יוצא משם. ובודאי הקדוש ברוך הוא מקיים התורה הקדושה בעצמו גם כן, כנאמר [ישעי' נא ד]: 'כי תורה מאתי תצא', ואיך היה יכול להתמשכן".

"אבל האמת, שהדין הזה אינו שייך רק כשאדם יודע ומכיר בהחסרון שנחסר לו הדבר הנצרך לו, כמו כסות יום או לילה – אז מחויב המלוה להחזיר לו בזמנו. וגבי 'רחיים ורכב', אינו יכול כלל למשכנו. אבל לא כשאינו יודע כלום מהחסרון שנחסר לו זה הכסות, או שאינו מרגיש כלל שהוא חיותו – אז בודאי אין שייך דין זה כלל. וכמו שנאמר בתורתנו הקדושה טעם על זה [שמות כב כו]: 'והיה כי יצעק אלי וכו'". ודוקא כשיצעק, וידע החסרון שחסר לו".

"ודרך העולם, כשנותן אחד לחבירו איזה פקדון, נותנו לו במנין כדי שיחזיר לו במנין, ובלתי זה לא יוודע החסרון אחר כך, ויכול להיות שלא יגיע לידי החזרה בשלימות. נמצא, שהמנין מהדבר מביא לידי ידיעות החסרון, וידיעת החסרון מביא לידי שלימות הדבר".

"וכמו כן גבי המשכן. כי ידוע שעיקר משכן ה' הוא [תהלים עח ס]: 'אוהל שכן באדם', בחינת [שמות כה ח]: 'ושכנתי בתוכם', בלב כל אחד ואחד מישראל. היינו, שיטע האדם בלבו אחדותו יתברך שמו, וכל מעשיו יהיו רק מה שנוגע לכבודו יתברך שמו. וכמו שאנו אומרים: אשרינו מה טוב חלקינו וכו', אשרינו שאנו משכימים ומעריבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ומייחדים את שמך פעמים באהבה וכו'. וזאת הוא עיקר משכן ה'. וכעת גם כן יש בחינת משכן וכליו בכל איש ואיש מישראל. וחורבן המשכן בא לאדם מחמת קלקול הדעת רח"ל. ועיקר הדעת הוא [דה"א, כח ט]: 'דע את אלקי אביך וכו'". וכשאדם מקלקל הידיעה הזאת, ממילא נחסר לו בחינת המשכן, היינו: 'אהל שכן באדם', וממילא נחסר לו ידיעת החסרון

גם כן, ואינו מרגיש כלל בחסרונו, מחמת שעומד בחסרון עיקר הדעת. ואז ממילא בא חורבן למשכן דלמטה גם כן. כי משכן דלמטה הוא רמז למשכן דלמעלה, ששם הוא עיקר המשכן, היינו: האוהל שיכן באדם, וכשנחסר העיקר ממילא נחסר הטפל".

"אבל כשאדם מתבונן בגדלות ה', ורואה בשפלות עצמו איך שהוא רחוק הרבה מהשם, ושנחסר לו עיקר מקום חיותו, והוא ריק מכל - וחושב בלבו למצוא תרופה למכתו, ובא בכל פעם יותר לידיעת החסרון, אז השם יתברך מחזיר לו הכל, וממלא כל החסרונות שלו".

"ודבר זה נמשל לחולה רח"ל, בעת שחוליו כבד עליו, אז אינו מרגיש כלל בכאב שלו, ונדמה לו שאין לו שום כאב כלל, וכל דבר מאכל נמאס לו וכל אוכל תתעב נפשו, מחמת שהוא בטל מכל החושים, עבור זה אינו מרגיש כלל. אבל כשהבריא, והחושים חוזרים לו, אז הוא מתחיל להרגיש בכאב, והוא סימן שהקל מעליו חוליו. ואז נותנים לו מעט מעט דבר מאכל, או ריח טוב, להחזיקו ולאמצו. וכנאמר [שה"ש ב ה]: 'סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים'. ובכל פעם נותנים לו יותר ויותר, עד שחוזר לאיתנו הראשון".

"וכמו כן הדבר הזה גם כן, כל זמן שאדם אינו מרגיש בחסרון, ועומד בחסרון הדעת, אז הוא ריק מכל וכל. אבל כשחושב בלבו למצוא תרופה למכתו, ומתחיל בכל פעם להרגיש בחסרונו יותר ויותר, אז ממילא יחזר לו הדעת מעט מעט, עד שנתמלא עיקר הדעת בשלימות".

"וזהו פירוש הפסוק: 'אלה פקודי המשכן', תיבת פקודי יש בו ב' פירושים, ושניהם אמת הם. א', הוא לשון מנין. והשני הוא לשון חסרון, כידוע, הנופל על לשון ההשבה, הבא מכח המנין; שעל ידי המנין יודע החסרון, ועל ידי ידיעת החסרון בא לידי ההשבה. ואומרת התורה הקדושה: אלה פקודי המשכן משכן העדות, רמז על המקדש שנתמשכן ממילא על ידי חסרון הדעת. ומאיזה סיבה יוכל זאת לתקן - שיבא לידי ידיעת המנין וידיעת החסרון הנחסר לו - הוא: 'על פי משה', היינו: ידיעת עיקר הדעת שבכל איש ואיש, היינו: 'דע את אלקי אביך וכו', והוא בחינת משה. ועבור קלקול זה הדעת, בא לידי חורבן המשכן, ובקניות זה הדעת, בא לידי חזרת בנין המשכן, היינו: 'אהל שכן באדם' כנ"ל. ואיתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא [תקו"ז קיב.], כמאמר חז"ל [שבת קא: ועוד]: 'משה שפיר קאמרת'. ועל ידי צדיקי הדור, ששומעין מהם דברי תורה ומוסר, שהם בודאי נקראים בחינת משה - ועל ידם יוכלו לבוא לידי בחינת עיקר הדעת והידיעה, מה שנחסר לו מהמשכן וכלי 'האוהל שכן באדם'. ולכן נאמר על פי משה וכו". עכ"ל הנצרך לענייננו.

ודברי קדשו הינם כקילורין לעיניים בענין שאנו עסוקים, שמתוך יסודות הגדולים שתקע בלבנו כאן בבנין נצחיות המקדש בלב ישראל, אנו למדין הדרך הנכון ביסוד העמדת זה המשכן בנתיב דרכנו האמורה, שעיקרה נבנה על השפלות וההכנעה והענוה שצריך איש ישראל לכופף עצמו ולבטל דעתו, כדי לגלות בנין המשכן הפנימי "אוהל שיכן באדם" שבתוכיות לבו. - וכאשר ייסדנו מדברי תרגום יונתן בן עוזיאל, שזהו כח בריח התיכון הפנימי המעמיד ומחזיק המשכן מקצה לקצה, במה שמתפתל ומכופף עצמו וקומתו כנחש המתקפל ונכנע, להכיר ולדעת חסרון הדעת שבו, ועד כמה רחוק הוא מאד מן האמת. ולקשר עצמו לבו בתכלית הביטול לצדיקי הדור, שורש השפעת הענוה בעולם, שיתנו בלבו לזכות להכיר חסרונו, ולנטוע בלבו אוהל משכן נצחיות המקדש, באהבה ואחדות שבין ישראל, וחיבור כל נשמות ישראל בצילא דמהימנותא תמיד.

וביאור שלהי דברי קדשו, שהאדם זוכה להחזרת הדעת, "על פי משה", שבכח אתפשטותא דמשה שבכל דור אדם זוכה ללמוד תורה ולהבינה, וכן לחזור ולהתקרב להשם יתברך. - יבואר על פי מה שכתב בסה"ק מאור עינים [פרשת תצוה], ואא"ז בסה"ק דברי בינה בפ"ז ובעיקר בפרשת תצוה [דף רי"ג טו"ב] וזל"ק: "וזהו הענין מה ששמח המן ימח שמו (כשיצא הגורל לחודש אדר שבו מת משה), כי כל כוונתו הרעה להכניס בישראל בחינת יאוש ח"ו, כאשר ראו ביניהם חורבן בית המקדש והלכו בגולה, על ידי זה רצה להכניס בהם בחינת פירוד לגמרי ח"ו. כמו שאמר [אסתר ג ח] מפוזר ומפורד בין העמים, שהם בחינת פירוד ח"ו משורשם, על ידי שהם עתה בגלות בין העמים. ולזאת שמח שמחה גדולה שבז' אדר מת משה, כי הוא סבר בדעתו הכוזבת, שענין פטירת משה הוא בחינת הסתלקות הדעת לגמרי ח"ו מישראל. אבל הוא לא ידע שבז' באדר נולד משה, היינו שכוונתו יתברך כביכול בפטירתו של משה רבינו ע"ה הוא, שעל ידי זה הצמצום, יוכל להמשיך בזכותו בחינת התחדשות לישראל, אפילו כשיהיו בדיוטא התחתונה ח"ו,

יוכלו להתגבר ולהתחזק, ולתקן כל מעשיהם ויהיו כקטן שנולד. וזהו בז' באדר נולד משה, שזכותו של משה נמשך לישראל, שיוכלו להתחדש, ולהיות כקטן שנולד, ויהיה תקנה לכל מעשיהם, ועל ידי זה יזכו להצטמצם, ולהכלל בשורש הקדושה העליונה אמן כן יהי רצון". עכ"ל"ק.

וכוונת דברי קדשו, שבאמת כמבואר בגמרא סוף סוטה [יד:]: משה רבינו ע"ה לא מת, והיינו שבפטרותו נכנס לתוך לבות בני ישראל ולכן לא מת, אלא נולד אז בלבות ישראל, וכל כח בני ישראל רק מכוחו של משה רבינו ע"ה שנכנס בלבם, וישנו בכל יהודי.

ובזה אמרתי ליישב מאמרם ז"ל [ירושלמי יומא פ"א ה"א]: "האומרים ערו ערו עד היסוד בה [תהלים קלז ז]. אמרו: כל דור שאינו נבנה בימיו, מעלין עליו כאילו הוא החריבו". והתמיהה מפורסמת, שהרבה דורות של צדיקים גדולים ונשגבים עד מאד, שלא נבנה המקדש בימיהם, וכי נוכל חלילה להעלות על הדעת לומר בהם, כאילו שהם החריבוהו, הם מלהזכיר כזאת בצדיקים קדושי עליון.

אך אמרתי עיקר המכוון בזה למקדש של מעלה, שהוא שורש ויסוד המקדש שלמטה, שאינו אלא תוצאה בהשתלשלות מן המקדש העליון, שעתידי לירד בעצמו לתתא. כדאיתא ברש"י בסוכה [מא]: "מקדש העתידי שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבוא משמים, שנאמר [שמות טו]: מקדש ה' כוננו ירך". וכ"כ בר"ה [ל], ובתוס' שם. וכן כתב הראב"ד [בפ"ו מהלכות בית הבחירה] עי"ש.

ועל זה המקדש העליון נסובו דברי הירושלמי, כאשר דרשינן מקרא "ערו ערו בה עד היסוד בה", שהיא ירושלים של מעלה יסוד ושורש מקדש ה'. ובזה המקדש אם לא נבנה בימיו, אז באמת "מעלין עליו כאילו הוא החריבו". כי זה המקדש הולך ונבנה כל העת ממש, בעבודת הצדיקים שמלמטה שבונים ומחברים חיבור האהל באחדות לב ישראל תמיד, ובהשפעת עבודת קדשם לעילא ולתתא. ולא רק בשפע עבודת קדשם לבנין הבית העליון, שזה פשוט בתוצאת עבודתם הנעלה ונשגבה. אלא אף גם בתיקון וקיבוץ עבודתם של ישראל, לתקן תמיד מה שמקלקלים בעצמם, ומהרסים ומחריבים בנין הקדושה שלמעלה, שהם מחזירים ומתקנים הכל לטובה תמיד.

כמו שכתב בסה"ק זרע קודש להרה"ק מרופשיץ זצלה"ה [פר' כי תצא עה"פ כי תבנה בית חדש] וזל"ק: "וכן שמעתי מהרב הקדוש מוה' אלימלך זצ"ל, שכשעשה עליית נשמה ראה שנושאים את כלי בית המקדש ואמרו לו שהם אותם הכלים שהוציא הוא מהגלות. ופעם אחת אמר שנפלה בית טומאה אחד בצורה גדולה מאד, ובכל יום עולים אלפי אלפים בעלי מלאכות בנאים לבנות החומה, אבל יש לי שומר טוב, שכשהוא מו"ה יעקב יצחק מלאנצהוט מתפלל תפילת י"ח מתפילת מנחה, מפיל כל מה שבונים. והבנתי דבריו הקדושים, שמפיל זה הוא שעל ידי תפילתו בונה חומת ירושלים ובית המקדש, ולפי ערך שבונה חומות ירושלים לפי ערך זה מפיל בהבית הזה של טומאה, כי כשזה קם זה נופל", עכ"ל"ק.

ועיקר דרכי בנין ירושלים של מעלה, ובנין נצחיות המקדש בלבם של ישראל, הוא בכוח האחדות והאהבה שבין איש לרעהו, ושורש מידות טובות של ישראל, בטוב וחסד והכנעה ושפלות רוח, זה בונה שורש מקדש הפנימי שבישראל, ובונה ירושלים של מעלה. – ובהיפך על ידי שנאת ישראל וקנאה ומחלוקת וכעס, וכל שרשי מידות הרעות ומגונות שבגאוה המאוסה וגסות הרוח, הם ההורסים והמחריבים כל בנין הקדושה, והעמדת ירושלים של מעלה, ובית המקדש שלמעלה.

וכדמפורש בסוגיא [יומא ט:]: "מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים, מפני מה חרב. – מפני שהיתה בו שנאת חנם, ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות עבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים וכו'". וכדאמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש [שם]: "בירה תוכיח [בית המקדש], שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים. שאלו את רבי אלעזר: ראשונים גדולים או אחרונים גדולים, אמר להם: תנו עיניכם בבירה. איכא דאמרי אמר להם עידיכם בירה". ע"כ.

ולכן ציוה השם יתברך מתחילת יסוד תרומת המשכן, דייקא "מאת כל איש אשר ידבנו לבו", כאשר נתבאר לעיל, שיתן כל איש וינדב את לבו לפני ה' ולפני בניו, באהבה ואחוה שלום ורעות, ובחיבת איש לרעהו, כאשר ייסד לנו הדברי בינה "אמרי לי אחי הוא".

עבודת חודש אדר והכנת חג הפורים – באהבת ואחדות ישראל

והנה הורונו חכמינו ז"ל [תענית כט.]: "משנכנס אדר מרבין בשמחה, אמר רב פפא הלכך בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי, לישתמיט מיניה באב דריע מזליה, ולימצי נפשיה באדר דבריא מזליה". והחודש כולו מושפע בשפע הברכה והשמחה לישראל, כאשר הכתוב מעיד לאמר [אסתר ט כב]: "והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה, ומאבל ליום טוב".

וזאת שומה עלינו לברר ולדעת, עניינה ואיכותה של זו השמחה שנהפכה לישראל מה היא. שבודאי אינה שמחה של מה בכך, או סתם הפיכה בעלמא לשמחה, שכל שמחה יש בה תוכן פנימי, ולשמחה מה זו עושה.

אך יסוד ושורש שמחת חודש אדר ושמחת הפורים הבא עלינו לטובה, היא בריבוי אהבת ישראל שנשפעת במידה גדושה בימים הללו, כאשר הכתוב עצמו מסיים ואומר צורת איכות זו השמחה האמורה בהפיכת זה החודש [שם]: "לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ומשלוח מנות איש לרעהו, ומתנות לאביונים". זו היא אפוא צורתה ומהותה של ימי המשתה והשמחה, בקירוב הלבבות וחיבור הדעת שבישראל, בסוד מצות משלוח מנות "איש לרעהו", ובמתנות לאביונים, והשפעת החסד והאהבה.

ובדיעבד במקום אונס כל החודש כשר לקריאת המגילה, כדאיתא בירושלמי [מגילה פ"א ה"א ב:]: "תני בשם רבי נתן, כל החדש כשר לקריאת המגילה, מה טעמא [אסתר ט כב] והחדש אשר נהפך להם מיגון לשמחה וכו'". ע"כ. והארכת בזה בסייעתא דשמיא בשיעורי פרק קמא דמסכת מגילה. – ומשמע מזה שכבר מתחילת החודש נוהגים בו ענייני הפורים.

וכאשר כל יסוד ושורש טענת המן הרשע לפני המלך, שעל זו הטענה הושתתה כל יסוד הגזירה: "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד" [אסתר ג ח], שנראה שזה אמר כנגד מה שהיה אחשוורוש חושש ומתיירא להיטפל להם לישראל. – שעל כך אמר המן שזה העם "מפוזר ומפורד", בכל מיני מחלוקת'לעך ותככים שבישראל עצמם רחמנא ליצלן כידוע, וזה הפירוד הוא שהמיט עלינו כל הקטרוג הגדול והגזירה הנוראה, שכבר היתה חתומה ועומדת כנגדנו בחותמות של טיט, כדאיתא במדרש אסתר [רבה ט, ד].

והאומנם אחדות ישראל מצילה מן הגזירה בכל מצב שלא יהיו, כאשר רגיל אני להוכיח בזה מדברי הירושלמי פאה [פ"א הל"א ד:], ובמדרש תהלים [קפיטל ז], ובפסיקתא [ד, ב]. וכן הוא במדרש רבה [ויקרא כו, ב] וזה"ל: "רבי יוסי ממלחיא ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמרו, מצינו תינוקות בימי דוד עד שלא טעמו טעם חטא היו יודעין לדרוש את התורה מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור. [וכולם צדיקים היו". לשון הירושלמי שם]. והוה דוד מצלי עליהון, הדא הוא שדוד אומר [תהלים יב] 'אתה ה' תשמרם, אתה ה' נטר אורייתהון בלבהון, 'תנצרים מן הדור זה לעולם, מן הדור ההוא שהוא חייב כלייה. אחר כל השבח הזה, יוצאין למלחמה ונופלין. – אלא ע"י שהיו בהם דלטורין היו נופלין. הוא שדוד אומר [תהלים נז ה] 'נפשי בתוך לבאים, לבאים זה אבנר ועמשא שהיו לבאים בתורה. 'אשכבה לווהטים, זה דואג ואחיתופל שהיו להוטיין אחר לשון הרע. 'בני אדם שניהם חנית וחצים, אלו אנשי קעילה דכתיב בהם [שמואל א כג] היסגירוני בעלי קעילה בידו. 'ולשונם חרב חדה' אלו הזיפים דכתיב בהון [תהלים נד] בבא הזיפים ויאמרו לשאול. באותה שעה אמר דוד, וכי מה השכינה עושה בארץ (שם נז) 'רומה על השמים אלהים, סלק שכינתך מביניהון. – אבל דורו של אחאב כולן עובדי עבודת כוכבים היו, וע"י שלא היו בהן דילטורין היו יוצאין למלחמה ונוצחין [ולא היה מהן נהרג אחד". מדרש תהלים שם] וכו'. ע"כ.

הרי להדיא לפנינו, שכאשר "נפשי בתוך לבאים אשכבה" רח"ל, ובין "בני אדם לווהטים", אשר "שיניהם חנית וחצים, ולשונם חרב חדה" רחמנא ליצלן, זה הביא כל הרעות שבעולם, וגרם לסילוק שכינה מביניהם, שבמילא בתוצאה היו יוצאים למלחמה ונופלים. – ובהיפך בדור שלא היו ביניהם דילטורין, אף כי היו עובדי עבודה זרה לא נהרג בהם אפילו אחד. כי הגנת ביטחונם ושמירתם של ישראל, בדבר אחד בלבד היא תלויה, באשר יהיו מאוגדים ומאוחדים יחדיו באהבה ורעות.

וכמאמרו הנוקב של הרה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זצלה"ה בפסוק [דברים יז ח] "כִּי יִפְּלֵא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט, בֵּין דָּם לְדָם, בֵּין דָּין לְדִין, וּבֵין נֶגַע לְנֶגַע, דְּבַר רִיבָת בְּשַׁעֲרֶיךָ". היינו, שיפלא ממך דבר

למשפט, מה הבדל יש "בין דם לדם" בין דם ישראל לדם אוה"ע, מדוע דם ישראל נשפך כמים רח"ל, ודם אוה"ע שקט ושאנן. "בין דין לדין", שבישראל שולט מידת הדין רח"ל ולא באוה"ע. וכמו כן "בין נגע לנגע". – אז מגלה לך הכתוב פתרון פליאה זו, שהיא מחמת "דברי ריבות בשעריך", אלו הדברי ריבות והמחלוקתל'עך שבין בני ישראל רח"ל, הם הגורמים להפלות בין דם לדם, שזה הגורם לכל הגזרות ושפח"ח.

והיינו כמו שנתבאר, שבאחדות אין מידת הדין ואומות העולם יכולים לצער את בני ישראל. וזה לעומת זה במחלוקת וריבות ביניהם ובפרט שנאת חנם גורם לכל צרות בני ישראל, ולא רק לחורבן בית המקדש, וחורבן המקדש שבלב כל אחד מישראל, אלא גם בכלליות גורם לצרות ויסורי בני ישראל בגלות וכו'.

ולפיכך באה כל סדר תקנת זה החודש, והפיכת הקערה על פיה מיגון לשמחה, בכח תקנת אסתר המלכה [אסתר ד טז] "לך כנוס את כל היהודים וגו'". שבכח כינוס וחיבור לב ישראל יחדיו באהבה ואחוה ורעות נתבטלה כל הגזירה, ונהפך הדין לחסד ורחמים מגולים, שכאשר יש אחדות בישראל אין הדין שולט בהם.

כמאמר אא"ז המהרש"ל מלענטשנע זי"ע [ליקוטי מהרש"ל שבשלהי ספר תולדות אדם], וזל"ק: "עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר [תהלים מז ו]. אם אתם חפצים שיסתלק הדין וגבורה מעמכם, אזי יהיה ביניכם אהבה וריעות, ובוודאי יסתלק מדת הדין מאתכם. ותרועה הוא לשון ריעות והתחברות, ועל ידי זה עלה אלקים, היינו: שיסתלק המדת הדין, הנרמז בשם אלקים. ' בקול שופר, ראשי תיבות בגימטריא: יש"ב, שיהיה י"ב צירופי הוי"ה ברוך הוא, כידוע. וכשיהיה ביניכם אהבה וריעות, אז לא ישב הקדוש ברוך הוא על כסא הדין, ואחר כך לישב על כסא רחמים - רק תיכף ומיד ישב על כסא רחמים. כי הצירופים הללו מן ה' בקול שופר, הם רחמים גמורים פשוטים, כנודע". עכלה"ק.

ומידה זו היא עיקר הכנתם של ישראל לקראת חג הפורים, והקדמת שבת זכור לפני עשיית הימים הנוראים הללו, ובכלל בכל חודש אדר. שזה שורש מחיית עמלק מן הלב שציוה השם יתעלה [דברים כה יז] "זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים וגו'". ופירש כ"ק אאמו"ר זצללה"ה בספה"ט חלקת יהושע לשבת זכור [דף נד: טו"א] וזל"ק: "זכור אשר עשה לך וכו'. לרמז שיש בכל אדם עמלק מיוחד, לזה בא באופן זה ולזה באופן אחר. והעיקר כוחו בשנאת חנם ופירוד, שעל זה נחרב בית המקדש, וזה מרמז: 'אהבת לרעך כמוך, זה כלל גדול בתורה' וכו'". עכל"ק עיין שם. ועוד בכמה פעמים פירש שם כעין זה בלשון הכתוב: "אשר עשה לך עמלק", שעשה ממך "לך", יש ונפרד בפני עצמו, ואינו מבטל עצמו ומתחבר אל הכלל, זה שורש קליפת עמלק המקנן בלב פנימה. וזה יסוד שבת זכור למחות כל זכר עמלק מתוכי לב פנימה, וכל קליפת רם והתנשאות וגסות רוח, המוליד שנאת ישראל ופירוד ומחלוקת לבטל בביטול ומחייה גמורה מן הלב.

שו"ר לזקני זצללה"ה בדברי בינה [פרשת תצוה דף רז. טו"ב] וזל"ק: "והנה כח 'עמלק' הוא להיפוך ממש מן כח האחדות, כי כל כוחו הוא לעשות פירוד בין הדבקים, ולעורר שנאה ומדנים בין אחד לחבירו כידוע. וזה שכתוב [שמות יז ז] 'ועל נסותם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין, ויבא עמלק'. כי על ידי שבאו ישראל לספיקות אם יש ה' בתוכם אם אין, ונפלו מאמונה השלימה שהכל הוא רק כוחו יתברך לבדו, בכל הפרטים שבעולם. – וזה בא להם על ידי המריבות ומחלוקת שהיה ביניהם, ועל ידי זה לא יכלו לראות עין בעין את השגחתו, ואורו יתברך המאיר בעולם. ובזה גרמו 'ויבוא עמלק', כי זה כוחו ומידתו לעורר מדנים ומריבה בין ישראל כנ"ל".

"וזה שנאמר [שמות יז יד]: 'כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע וגו'', כי על ידי כח יהושע, שהיה מדריגתו בבחינת האחדות הגמור, ולא היה אצלו שום הפרש בין המשפיע והמקבל. – על ידי זה 'כי מחה אמחה את זכר עמלק', שהשם יתברך בעצמו ימחה אותו מן העולם. כי על ידי שישראל יהיו באחדות אחד, ואמונה השלמה בהשם יתברך, על ידי זה יזכו להתגלות מלכות ישראל ומלכות שמים בעולם, ויהיה ה' אחד ושמו אחד, וממילא ימחה זכר עמלק מן העולם". עכל"ק.

ולמדנו מדברי קדשו כאן שילוב מחודש שבין האמונה והחסד, [עיין ספר סודי רזיי [חלק א אות ר' משם אלעזר] 'ו' פסוקים שיש בהם חסד ואמונה וכו' עי"ש]. שמה "שבאו ישראל לספיקות אם יש ה' בתוכם אם אין, ונפלו מאמונה השלימה שהכל הוא רק כוחו יתברך לבדו, בכל הפרטים שבעולם. – זה בא להם על ידי

המריבות ומחלוקת שהיה ביניהם, ועל ידי זה לא יכלו לראות עין בעין את השגחתו, ואורו יתברך המאיר בעולם" עכל"ק. שנמצאת האמונה התמימה והשלמה היא תלויה באחדות ואהבה שבין ישראל. וכבר הארכתי הרבה בחובת האמונה בפרט בדורנו אנו ביומא דהלולא דהשתא [עי' דרשה ולחיים טיש שם], שאמרו רז"ל [מכות כג:] "בא חבקוק והעמידן על אחת [חבקוק ב] וצדיק באמונתו יחיה", שזה יסוד המעמיד את ישראל בגלות.

ואלו הכוחות של חסד ואמונה מצויים ביותר בנשים צדקניות, שאמרו ז"ל [סוטה יא:] שבזכות נשים צדקניות נגאלו, וגם בזכותן מחזיקים אנו מעמד בגלות המר. והיינו משום שהן תמימות ומושלמות ביותר בשתי ענינים הללו החסד והאמונה. כדאיתא בגמרא תענית [כג:] שהאשה קרובה יותר אל החסד המעשי, כדאמרינן גבי מעשה דאבא חלקיה: "מאי טעמא קדים סלוק ענני מהך זותא דהוות קיימא דביתהו דמר, לעננא דידיה. – משום דאיתתא שכיחא בביתא, ויהבא ריפתא לענני, ומקרבא הנייתה, ואנא יהיבנא זוזא ולא מקרבא הנייתי". ע"כ. וכן אמונתן חזקה יותר, כמו שכתב היעב"ץ הספרדי זצלה"ה, שהן היו הראשונים בגלות ספרד, שהן קפצו לאש באמונה התמימה. ומכוחן נשפע יותר בישראל אלו ב' הכוחות החסד והאמונה להחזיק מעמד בגלות זו, שכל קיום ישראל בעקבתא דמשיחא הוא בב' ענינים הללו בחסד ובאמונה כמדובר.

זו היא אפוא עבודת הכנתם של ישראל בימים הללו של חודש אדר, ולבוא בהם למידת "לך כנוס את כל היהודים", בימי הכניסה והקהילה, שנקהלים ישראל יחדיו, כאיש אחד בלב אחד. ובזה בונים המשכן הפנימי ונצחיות המקדש שבלב ישראל, ובנין ירושלים של מעלה, בחיבור כל נשמות ישראל באחדות אמת. ושכינה הקדושה שורה מתוך אחדות אמת שבלב ישראל פנימה, לא אחדות חיצונית, וחברות 'רשמית' שבין אנשים חלילה. – אלא חיבור פנימי שמקורו בהערכה וחיבה, ואהבה פנימית שבלב. ובזה מתחברים עליונים ותחתונים, והיה המשכן אחד.

יעזור השם יתברך, שנזכה להתאחד יחדיו בלב אחד עם כל ישראל, ולמחות עמלק הפנימי מן הלב, ולהשפיע כל איש אשר ידבנו לבו בישראל. ולהגיענו בזה לימי הפורים הבעל"ט מתוך שמחה פנימית של אמת, ובזה יהיה ה' שלם וכסאו שלם, באחדות שלמה שבישראל בבנין בית מקדשנו ותפארתנו בביאת גואלנו גוא"צ בב"א.

[לקבלת הגליון מידי שבוע למייל שילחו מייל לכתובת M0732951213@gmail.com](mailto:M0732951213@gmail.com)